

بررسی مقایسه مشکلات رفتاری کودکان سن دبستان خانواده‌های با یا بدون وقوع طلاق در دبستان‌های شهر همدان

A Comparative Study On Behavioural Disorders of School-Aged Children in Divorced and Non-divorced Families in Hamedan Primary Schools in 1997.

Sajedi ZH. , Habibi Z.*

Key words: Behavioural disorders, school aged children, divorce, prevention

Abstract :

In recent years there occurred some changes in families solidities which increase the divorce rate. Results of researches show that the behavioural, social, emotional and physical disorders of children of separated families, in comparison with the children of intimate families are high. This survey was conducted in order to determine and to compare the behavioural disorders of children in divorced and non-divorced families in Hamedan primary schools in 1997.

Material and Methods: This survey was conducted by Case-Control method on the 408 students who were selected randomly by multi-phase sampling. The field was Hamedan primary schools. Structured interview forms was data collecting instrument. Data was obtained through interviewing students parents and teachers. The form of interview was compiled based on child behavioural checklist for primary school children, reported by Russell and Cassel.

Results: This survey shows that there is a difference between obtained total average scores in divorced and non-divorced families from the physical, social, individual, home and school adjustment point of view and total personality adjustment. Children of divorced families have behavioural disorders and there is a meaningful difference between the two groups average scores.

Conclusion: Regarding the existence of behavioural disorders among children of divorced families and outcomes of divorce on these children and then on the society, we propose that school authorities and experts of family instruction, should inform families about divorce and its side effects on children and parents. Mass media are important in giving useful information to parents and making young boys and girls aware about the side effects of divorce before marriage.

*. Academic members of hamadan univ. of medical sciences. the college of nursing and midwifery .

فردی، اجتماعی، فیزیکی، سازگاری در منزل، مدرسه و سازگاری کل شخصیت اختلاف وجود دارد و کودکان متعلق به خانواده‌های مطلقه با درصد بالا دارای مشکلات رفتاری بودند و اختلاف معنی دار آماری بین میانگین نمرات دو گروه وجود داشت.

نتیجه گیری

با توجه به وجود مشکلات سازگاری در بین کودکان متعلق به خانواده‌های با وقوع طلاق و همچنین عوارضی که طلاق بر شخصیت این کودکان و به دنبال آن بر جامعه می‌گذارد، پیشنهاد می‌شود اولیای مدرسه و مسئولین خصوصاً کارشناسان آموزش خانواده در خصوص طلاق و اثرات شوم آن بر فرزندان، والدین را آگاه سازند. نقش رسانه‌های گروهی نیز در دادن اطلاعات مفید به والدین و حتی آگاه نمودن دختران و پسران جوان قبل از ازدواج از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

مقدمه

یکی از مراحل مهم دوران زندگی، سالهای ریزش تا دوازده سالگی است. این دوره از لحاظ رشد اجتماعی و سازگاری کودک در آینده آن چنان دارای اهمیت است که باید آن را دوره اصلاح و تصحیح رفتار اجتماعی کودکان نامید (۱). خانواده واحد جامعه است. محیط خانوادگی کانونی است که انتقال فرهنگ ملتی از نسلی به نسل دیگر در آن انجام می‌گیرد. در خانواده سعادت‌مند، افراد راضی، سالم و متعادل بار می‌آیند و برعکس در محیط نابه‌سامان، سلامت افراد آن خانواده و در نتیجه یک جامعه مورد تهدید قرار می‌گیرد (۲).

اشکالهای درون خانواده تأثیر عمیقی بر روی کودک و بهداشت روانی او می‌گذارد. در سالهای اخیر تغییرهایی در وضعیت استحکام خانواده‌ها ایجاد شده است که میزان طلاق را افزایش داده است (۳). بر طبق گزارش ساندین (Sundeen) و

۱- عضو هیئت علمی گروه پرستاری کودکان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی همدان.

۲- عضو هیئت علمی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان.

همدان، خیابان مهدیه، روبروی پارک مردم، دانشگاه علوم پزشکی،

دانشکده پرستاری و مامایی، کد پستی: ۶۵۱۷۸

بررسی مقایسه مشکلات رفتاری کودکان سن دبستان خانواده‌های با یا بدون وقوع طلاق در دبستان‌های شهر همدان ژیلای ساجدی^(۱) زهرا حبیبی^(۲)

واژگان کلیدی: مشکلات رفتاری، کودکان سن دبستان،

طلاق.

خلاصه

سابقه و هدف: اشکالهای درون خانواده تأثیر عمیقی بر کودک و بهداشت روان او می‌گذارد. در سال‌های اخیر تغییراتی در وضعیت استحکام خانواده‌ها ایجاد شده است که میزان طلاق را افزایش داده است. نتایج تحقیقات بیانگر آنند که کودکان متعلق به خانواده‌های از هم گسیخته در مقایسه با کودکان متعلق به محیط‌های خانوادگی گرم و صمیمی دارای مشکلات جسمی، عاطفی، اجتماعی و رفتاری بیشتری هستند این تحقیق به منظور تعیین و مقایسه مشکلات رفتاری کودکان دبستانی خانواده‌های مطلقه و غیر مطلقه در دبستانهای شهر همدان سال ۱۳۷۶ انجام گرفت.

مواد و روشها

پژوهش حاضر با روش مورد - شاهدهی بر روی ۴۰۸ نفر با انتخاب نمونه گیری تصادفی چند مرحله‌ای صورت پذیرفت. محیط پژوهش مدارس ابتدایی شهر همدان بود. ابزار گردآوری داده‌ها فرم مصاحبه منظم بود و اطلاعات از طریق مصاحبه با پدر یا مادر و معلم کودک به دست آمد. فرم مصاحبه بر اساس چک لیست رفتاری کودک برای کودکان سنین دبستان گزارش شده توسط کاسل (Cassel) و (Rosel) راسل تدوین شد.

یافته‌ها

این تحقیق نشان داد که بین میانگین نمرات کسب شده در دو گروه کودکان خانواده‌های با یا بدون وقوع طلاق از نظر سازگاری

تعداد ۴۰۸ نفر (۲۰۴ کودک متعلق به خانواده‌های طلاق و ۲۰۴ کودک متعلق به خانواده‌های عادی) با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند. با توجه به این موضوع که شهر همدان دارای دو ناحیه آموزش و پرورش می‌باشد که هر کدام تعدادی دبستان را تحت پوشش دارند سعی بر آن شد که نمونه‌ها از هر دو منطقه آموزش و پرورش باشند. لذا با همکاری مسئولان و نقشه‌های موجود ابتدا نواحی آموزش و پرورش مشخص گردید و سپس از هر ناحیه تعدادی دبستان از هر دبستان تعدادی کلاس به طور تصادفی انتخاب شد و با توجه به پرونده‌های بهداشتی موجود در مدارس، کودکان متعلق به خانواده‌های طلاق انتخاب گردیدند و دعوت نامه برای پدر یا مادر کودک فرستاده شد. در ضمن از همان کلاس، کودک دیگری که از نظر سن، جنس، رتبه تحصیلی و رتبه تولد با کودک خانواده طلاق همگن شده بود و با خانواده زندگی می‌کرد در نظر گرفته شد و دعوت نامه برای پدر یا مادر کودک فرستاده شد. شرایط همه مدارس یکسان و در همه این مدارس پرونده‌های بهداشتی که شامل وضعیت جسمانی و روانی و مشخصات کامل کودک و خانواده بود وجود داشت. ابزار گردآوری داده‌ها فرم مصاحبه منظم بود و اطلاعات از طریق مصاحبه با پدر یا مادر و قسمتی هم توسط معلم کودک به دست آمد. فرم مصاحبه بر اساس چک لیست رفتاری کودک برای کودکان سنین دبستان گزارش شده توسط کسل و راسل (Cassel and Russel) تدوین شد. این فرم شامل ۷۸ سؤال و به صورت گزینه‌ای و به ترتیب میزان سازگاری کودک، در منزل، اجتماع، در مدرسه، سازگاری فیزیکی و کل شخصیت کودک را می‌سنجید و نمره نهایی هر کودک مجموع نمرات حاصل از هر کدام از سازگاریهای رفتاری بود و پس از نمره دهی در هر گروه جداگانه بر اساس میانگین و انحراف معیار نمرات کسب شده همان گروه از لحاظ میزان سازگاری به سه دسته ضعیف، متوسط و قوی تقسیم شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت جداول توزیع فراوانی مطلق و نسبی واحدهای مورد پژوهش انجام گردید و به منظور آزمون درستی یا نادرستی فرضیه‌های تحقیق جهت مقایسه دو گروه مورد و شاهد از آزمون t (آزمون تفاوت میانگین) استفاده

استورات (Stuart) آمار طلاق در دهه‌های گذشته در آمریکا در حال افزایش بوده است و ۵۰-۴۰ درصد ازدواجها از هم می‌گسلند (۳).

اگر چه در ایران میزان طلاق کمتر از جهان غرب است ولیکن شواهدی برای افزایش آن به چشم می‌خورد. در حال حاضر متوسط میزان طلاق در کشور ۹ درصد است که در شهرها ۳ برابر روستاها می‌باشد (۴).

در گزارشی که در مجله (Future - Child) منتشر شده است مشاهده می‌کنیم که در آمریکا در دو دهه گذشته بیش از یک میلیون کودک هر ساله جدایی والدین را تجربه می‌کنند و پیش بینی می‌شود که این رقم در قرن ۲۱ حتی بیشتر هم خواهد شد و اغلب این کودکان در زندگی خود با مشکل های زیادی روبه‌رو می‌شوند (۵).

کودکی که والدین خود را به دلیل مرگ، جدایی یا طلاق از دست می‌دهد دچار بحرانهای روانی می‌شود که به ایجاد احساس حقارت و نا ایمنی او منجر می‌گردد. این موضوع به خصوص در روی کودکان دبستانی نمود بیشتری دارد، زیرا این زمان درست موقعی است که کودکان نیاز به محبت و حمایت والدین خود دارند (۶).

تحقیقات دامنه داری در مورد تأثیر خانواده‌های گسسته روی کودکان انجام شده است و گزارش ها نشان می‌دهند که زندگی اجتماعی و عاطفی و حتی فکری این کودکان تحت زیر تأثیر بد این نوع خانواده‌ها قرار می‌گیرد و نتایج، بیانگر این واقعیت می‌باشد که کودکان متعلق به خانواده‌های از هم گسیخته در مقایسه با کودکان متعلق به محیط های خانوادگی گرم و صمیمی دارای اشکال های جسمی، عاطفی، اجتماعی و رفتاری بیشتری می‌باشند و به طور کلی ناسازگارترند (۷).

نکته‌های فوق لزوم و اهمیت بررسی‌های بیشتر در جامعه خودمان را آشکار می‌سازد. بنابراین پژوهشگران برآن شدند تا در زمینه مقایسه رفتار کودکان خانواده‌های با یا بدون وقوع طلاق و نحوه سازگاری آنها در خانه و مدرسه و جامعه بررسی نمایند.

مواد و روشها

پژوهش حاضر با روش بررسی مورد (Case - Control) و به منظور مقایسه مشکلات رفتاری کودکان سن دبستان خانواده‌های با یا بدون وقوع طلاق انجام گرفت. در این تحقیق

به عمل آمد.

درصد کودکان خانواده دارای سازگاری اجتماعی قوی بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (*t. student*) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

یافته‌ها

بر اساس جدول (۱) ملاحظه می‌گردد که کودکان خانواده‌های طلاق ۵۳ درصد دارای سازگاری فردی ضعیف و کودکان خانواده‌های عادی ۶۹ درصد دارای سازگاری فردی قوی بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (*t. student*) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

عادی		طلاق		گروه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	سازگاری اجتماعی
۴	۲	۹۹	۴۹	سازگاری ضعیف
۸۸	۴۳	۷۶	۳۸	سازگاری متوسط
۱۱۲	۵۵	۲۹	۱۳	سازگاری قوی
۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	جمع
۱۰۸/۶۷		۴۱/۵۱		میانگین
۱۴/۶۷		۱۵/۷۳		انحراف معیار

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی مطلق و نسبی گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری اجتماعی در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بر اساس جدول شماره ۴ ملاحظه می‌گردد که ۵۰ درصد خانواده‌های طلاق دارای سازگاری ضعیف در مدرسه و ۷۰ درصد کودکان خانواده‌های عادی دارای سازگاری قوی در مدرسه بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (*t. student*) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

عادی		طلاق		گروه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	سازگاری در مدرسه
۱۲	۶	۱۰۲	۵۰	سازگاری ضعیف
۵۱	۲۴	۸۰	۴۰	سازگاری متوسط
۱۴۱	۷۰	۲۲	۱۰	سازگاری قوی
۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	جمع
۶۷/۷۵		۲۵/۴۸		میانگین
۸/۵۵		۱۲/۳۳		انحراف معیار

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی مطلق و نسبی گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری در مدرسه در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بر اساس جدول (۵) ملاحظه می‌گردد که ۸۱ درصد کودکان خانواده‌های طلاق دارای سازگاری فیزیکی متوسط و ۹۶ درصد کودکان خانواده‌های عادی دارای سازگاری فیزیکی قوی بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (*t. student*) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

عادی		طلاق		گروه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	سازگاری فردی
۴	۲	۱۰۸	۵۳	سازگاری ضعیف
۶۰	۲۹	۶۴	۳۲	سازگاری متوسط
۱۴۰	۶۹	۳۲	۱۵	سازگاری قوی
۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	جمع
۱۰۹/۷۸		۳۷/۸۳		میانگین
۱۱/۵۷		۱۴/۹۸		انحراف معیار

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی و گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری فردی در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بر اساس جدول (۲) ملاحظه می‌گردد که ۵۳ درصد کودکان خانواده‌های طلاق دارای سازگاری ضعیف در منزل و ۵۱ درصد کودکان خانواده‌های عادی دارای سازگاری قوی در منزل بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (*t. student*) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

عادی		طلاق		گروه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	سازگاری در منزل
۵	۳	۱۰۸	۵۳	سازگاری ضعیف
۹۵	۴۶	۶۵	۳۲	سازگاری متوسط
۱۰۴	۵۱	۳۱	۱۵	سازگاری قوی
۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	جمع
۱۱۳/۶۶		۳۸/۱۸		میانگین
۸/۰۹		۱۳/۵۷		انحراف معیار

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی مطلق و نسبی گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری در منزل در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بر اساس جدول (۳) ملاحظه می‌گردد که ۴۹ درصد کودکان خانواده‌های طلاق دارای سازگاری اجتماعی ضعیف و ۵۵

کودکان متعلق به خانواده‌های طلاق ضعیف و میانگین نمرات کسب شده پایین بوده است و شاید بتوان چنین استنباط نمود که مشکلات رفتاری در این کودکان بیشتر است. در همین رابطه تحقیقات کیسن (Kasen-S) و همکاران نیز نشان می‌دهند رفتار بزه کارانه و فرار از منزل در کودکان متعلق به خانواده‌های طلاق بیشتر بوده است و معتقدند که والدین باید از نتیجه شوم طلاق و اثر آن بر روی فرزندان بعد از جدایی آگاهی کامل داشته باشند (۸).

تحقیقات شیتز (Sheets-V) و همکاران نیز نشان دهنده وجود ناهنجاریهای رفتاری و سازگاری اجتماعی ضعیف در کودکان خانواده‌های طلاق می‌باشد (۹).

از نتایج این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که کودکان، ناخواسته قربانی اثرات شوم طلاق گردیده‌اند. فرزند تک والد، ناخواسته درگیر تضادهایی می‌گردد که نه توان درک و نه تاب کنار آمدن با آنها را دارد. دو پاره شدن خانواده در اغلب موارد اثر روانی دراز مدتی بر فرزندان می‌گذارد و پراکنده شدن امکانات خانواده، فرزندان را در شرایطی ناگوار رها می‌سازد. محرومیت از سرپرستی مشترک پس از متلاشی شدن، خانواده را از بسیاری مواهب و مزایای خانوادگی محروم می‌سازد و حتی به لحاظ محل زندگی نیز دچار آوارگی خواهد کرد. اگر این واقعیت را بپذیریم که نه پدر قادر است رابطه‌ای نظیر آنچه بین مادر و فرزند برقرار می‌باشد خلق کند و نه مادر جای پدر را برای فرزند بگیرد و مددکار اجتماعی یا هر سرپرست غیر والد نیز توانایی ایجاد مناسبات والد و فرزند را ندارد، در می‌یابیم که طلاق چه لطمه جبران ناپذیری به کودک می‌زند (۱۰).

لازم است که اولیای مدرسه به خصوص کارشناسان آموزش خانواده در خصوص طلاق و اثرات شوم آن بر فرزندان، والدین را قبل از اقدام به جدایی آگاه سازند. نقش رسانه‌های گروهی نیز در این زمینه از اهمیت بسزایی برخوردار است. همچنین مشاوران مدارس در خصوص صحبت با والدین می‌توانند آنها را از اثرات و عواقب آن بر کودکان آگاه کنند.

در پایان می‌توان نتیجه گرفت که تربیت کودک، حیاتی‌ترین مسئله‌ای است که به خانواده مربوط می‌شود. باید برای حل مشکلات و تنظیم مقررات در روابط بین والدین و اطفال کوشش شود. یعنی حقوق اطفال و تعهدات والدین نسبت به

عادی		طلاق		گروه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۳	۶	۱۸	۳۵	سازگاری فیزیکی
				سازگاری ضعیف
۱	۱	۸۱	۱۶۷	سازگاری متوسط
				سازگاری قوی
۹۶	۱۹۷	۱	۲	جمع
۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	میانگین
۳۳/۶۵		۳۱/۲۳		انحراف معیار
۲/۱۲		۵/۰۷		

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی مطلق و نسبی گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری فیزیکی در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بر اساس جدول (۶) ملاحظه می‌گردد که ۵۲ درصد کودکان خانواده‌های طلاق دارای سازگاری ضعیف کل شخصیت و ۵۸ درصد کودکان خانواده‌های عادی دارای سازگاری قوی کل شخصیت بوده‌اند. آزمون آماری تی استودنت (t , student) اختلاف معنی داری را بین دو گروه نشان می‌دهد ($P < 0/001$).

عادی		طلاق		گروه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۲	۴	۵۲	۱۰۶	سازگاری کل شخصیت
				سازگاری ضعیف
۴۰	۸۲	۲۶	۵۲	سازگاری متوسط
				سازگاری قوی
۵۸	۱۱۸	۲۲	۴۶	جمع
۱۰۰	۲۰۴	۱۰۰	۲۰۴	میانگین
۵۱۴/۴۹		۱۷۷/۹۳		انحراف معیار
۳۹/۲۷		۶۳/۴۲		

جدول شماره (۶): توزیع فراوانی مطلق و نسبی گروه‌های مورد پژوهش بر حسب سازگاری کل شخصیت در دو گروه کودکان خانواده‌های طلاق و عادی

بحث

در حالی که جامعه ما به سوی رشد و توسعه گام برمی‌دارد شناخت مسائل و مشکلات کودکان که آینده سازان فردای این مرز و بوم هستند، کاری بسیار ارزشمند است. چرا که درک صحیح از مشکلات آنان و کمک در جهت رفع آنها از جمله مسائل بسیار مهم هر نظام تربیتی است (۷).

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد تفاوت‌هایی بین دو گروه وجود دارد. رفتارهای سازشی

تهران: انتشارات رشد؛ ۱۳۶۶. ۹۵-۱۱۵.
 ۵- تمدن ت. بچه‌های طلاق. تهران: انتشارات بعثت؛ ۱۳۷۱:
 ۱۳۵-۱۲۲.
 ۶- معنوی ع. فدایی ف. ازدواج و طلاق از دیدگاه روان
 پزشکی. تهران: انتشارات چهر؛ ۱۳۶۲: ۸۴-۹۶.
 7-Stuart G. Sundeen S. Principles and Practice of
 Psychiatric Nursing. 3rd London: C.V. Mosby; 1987;
 208-215.

8- Amato P. Life-Span adjustment of children to
 their parents Divorce. Future-Child. 1994; 4:
 143-164.

9- Kasen S. A multiple - risk interaction model:
 effects of temperament and divorce on psychiatric
 disorders in children. J Abnormal child psychology.
 1996; 24: 151-150.

10- Sheets V. Appraisals of Negative events by
 preadolescent children of divorce. Child
 development. 1996; 67: 2166-82.

آنها مشخص کردند. هیچ پدر و مادری نباید به صرف خواستن و
 توانستن، فرزند را از تربیت در محیط طبیعی و نظارت پدر و
 مادر واقعی محروم کند. این امر چیزی است که ضرورت انجام
 آن خیلی بیشتر از سخن پردازیه‌های احساساتی در مورد
 خانواده‌های گذشته یا اشاعه افکار متأثر از جوامع بی بند و بار
 در مورد ازدواج و طلاق می‌باشد و باید به آن با توجه و امعان
 نظر بیشتری به نگرینست (۱۰).

منابع

- ۱- پارسام. روان شناسی رشد کودک و نوجوان. تهران:
 انتشارات بعثت؛ ۱۳۷۱: ۳۷۲-۳۹۰.
- ۲- فریرزیان ف. مطالعه و ارزیابی صفات مشخصه
 نوجوانان بزه کار در یکی از کانونهای اصلاح و تربیت در تهران.
 پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد پرستاری. دانشگاه
 علوم پزشکی تهران؛ ۱۳۶۱: ۸۳-۵۴.
- ۳- طاهری ف. طلاق از دید فرزند. تهران: انتشارات چهر؛
 ۱۳۶۶: ۵۰-۲۳۶.
- ۴- شاملو س. آسیب شناسی روانی (روان شناسی مرضی).

بهداشت روانی برای همه

همه برای بهداشت روانی